KABAKÇI VAK'ASINA DAİR BİR MEKTUP

Ord. Prof. İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI

Kabakçı Mustafa vak'asiyle bunun neticesinde Sultan III. Selim ricalinin katli ve *Nizam-ı Cedid*'in ilgasına dair 10 Rebiulâhır 1222 (17 Haziran 1807) tarihli şayânı dikkat bir mektup gördüm[1]. Bu mektup *(râcî bi-lûtfih-i ilâhî Mustafa)* mührünü havi olup Mustafa isminde biri tarafından yazılarak taşraya gönderilmiş ve galib ihtimale göre vezir valilerden birine, Halep valisi esbak Sadr-ı âzam Yusuf Ziya Paşa'ya, onun kapı kethüdası tarafından yazılmıştır. Bu mektupta tarihlerde olmayan bazı fazla malumat bulunması sebebiyle hâdise hakkındaki malumatı tamamlamağa medar olur diye suretini aynen yazıyorum. Fotoğrafisi de konmuştur.

Devletlû, İnâyetlû, Merhametlû velîni'met-i bî-minnetim
Efendim Hazretleri

Devlet ü ikbâl-i ebedî ve saâdet-i iclâl-i sermedî ile sağ olsun. Bin ikiyüz yirmi iki senesi rebîulevvelinin on yedinci günü (25 Mayıs 1807) zuhûr eden hâdise-i uzmânın mebdei, *Karadeniz* boğazında vâki' kaleler neferâtı, Nizâm-ı Cedîd neferâtına mülhak olması irâde-i hümâyun olup Haseki-i hâssadan Halil Ağa nâm kimesne, Nizâm-ı Cedîd neferâtı olmak şöyle dursun Pâdişah-ı âlem efendimizin murâd-ı hümâyûnı, şapka giydirmek olsa sizlere şapka giydirir idim deyû zebânını dırâz edip nâ-becâ hareketi esnâsında mezbûr Halil ağa'yı pâre pâre ettikleri akabinde ricâl-i devlet-i aliyyeden Boğaz'da, Selim Sâbit Efendi ve reis-i sâbık İngiliz Mahmud Efendi ve Seyyid Mehmed Efendi gibi zevât-ı kirâm nezaret üzere Boğaz'da ikamet üzere olup Seyyid Mehmed Efendi olduğu konağa gelmişler, iki, üç gün evvel aşağı (İstanbul) gitmiş olup andan Mahmud Efendi olduğu konağa gelmişler dört çifte bir kayık ile Mahmud Efendi firâr edip verâsından varup kayıktan çıkarıp anı dahi pâre pâre ettiler; Selim Sâbit Efendi'yi istishâb edib üç defa yeniçeri efendisi olup Nizâm-ı Cedîd takımından değildir deyû konağına ta-

[1] Başvekâlet Arşivi, Askerî vesikalar (Cevdet tasnifi), numara 50601.

raflarından adam koyup ecânibden gelür olur ise def' etsinler deyû himâyelerinde mahmî oldu.

Saat be-saat neferât-ı mezbûr üç beş bin olacak iken ferdâsı salı günü bir perîşanlık gelüp bir takımı orduy-ı hümâyun tarafına firâr ve bir takımı âsitâneye gideriz deyû *Büyükkoz* (Beykoz) tarafına gelip hâsılı üçer, beşer yüz olarak üç beş takım olup âsitâne tarafından hocalar zuhûr edip yevm-i çarşanba asâkir-i mezbûre takviyet verip *Tophaneye* doğru geceden gelip Tophane neferâtını kendulere ilhâk ve kazgan-ı tophaneyi maan ahz ve *kapan-ı dakik*ten ale's-sabâh mavnalar ile mürûr ve doğru *At meydanı*'na varup esnay-ı râhda bir kimesneden bir pâre ahz etmeyip ve nisâ tâifesine ve delikanlıya bakmayıp yeniçeri olup Müslüman olan gelsin bizim işimiz şer'andır deyû Şeyhulislâm Efendi'yi ve kazaskerleri matlûp etmelerini talim etmişler.

Yevm-i mezbûrda akşam ezânına karîp kaymakam paşa ve sekbanbaşı ağa *çardağ*'a gelip, sâbık sekbanbaşılardan bir kaç ağa ve serturnâîden kabili bir kaç ağa ve seğirdim aşçılarından on beş, yirmi aşçı usta beli sîm çaprastlı ve yirmi, otuz karakullukçu ve söz sâhibi beş, on oda bekçisi kayıklara rükûb ve *Beşiktaş'a* irsâl asâkir-i mezbûre önünü alıp bir haber anladırılmak matlûp olduğunu mûmâileyhim agavât ve aşçılara ifâde birle irsâl etmeleri ile gecelik ile *Beşiktaş*'a varup yarım saat sonra bir takım geçip buyurun deyû çağırduklarında iltifât etmeyip *Tophane*'ye doğru geçip gitmişler, bâdehu takım takım geçtiklerinde hiç bir takımı iltifât etmeyip verâlarından serkerdelerden bir takım gelip onları dahi çağırdıklarında ağalar ve ustalar *Tophane*'ye varmadıkça müzâkeresi olmaz diyerek umumen *Tophane*'ye varup topçuların kazganlarını çıkardup maan topçular ile küllî asâkir olup ta'lîm olunduğu vech üzere mavnalar ile *kapan-ı dakik*ten (Unkapanından) mürûr, doğru *At meydanı*'na tecemmu' edip yeniçeri kazganlarını çıkarıp meğer *Saraçhane* kazganı meydana varmadıkça cülûs olmaz imiş diyerek Saraçhane kazganlarını meydana getirip cebehânenin kazganlarını dahi getirtmede olsunlar; Ricâl ve kibârımız *Paşakapısı*'na [Bâbıâli'ye] cem' olup şeyhulislâm Efendi [Topal Ataullah Efendi] hazretlerini, Sultan Selim Hazretleri çarşamba gününden üç kere Enderûn-ı hümâyûna dâvet edip gidemem deyu cevâp verdikte Enderûna gelmez isen bâri lalama (sadâret kaymakamı) gidesin deyû emr-i hümâyûnuna imtisâlen ulemâ efendilerden, kazaskerlerden maada pâyesi olanları ve ma'zûl kazaskerleri maan alup Paşakapısı'na geldikten sonra Şeyhulislâm Efendi hazretlerini Sultan

Selim Hazretleri Enderûna dâvet edip fakat kenduleri gidip bâdehu avdetle kapıya geldikte "şevketlû efendimiz tarafından me'zûnum, Nizâm-ı Cedîde lânet etti ve bundan sonra Nizâm-ı Cedîd ismini yâd eden kimesneye dahi lânet olsun deyû buyurdular ve kışlalarını dahi kaldırayım deyû nutuk buyurdular meydanda olan asakir yerlerine gitsinler deyû ricâ ederler"

Deyû efendi-i müşârünileyh tahrîk-i zebân buyurup sadr-ı Rum ve Anadolu maan Ağakapısına gelip Sekbanbaşı ağaya dahi takrir ettikte meydanda olan serkerdeler işbu madde fetvâ isterler ve hüccet-i şer'iyye matlûp ederler dedikte fetva emînine adam gitsin ve vekayi' kâtibine dahi adam gitsin deyû emir buyurduklarında fetvâ emîni ve vekaya (vekayi') kâtibi gelip merâm üzere hüccet ve fetvâ tahrîr olunup karakulak götürüp bâlâsına hat keşîde ettirip meydana irsâl olundukta Şeyhulislâm Efendi'yi ve kazaskerleri meydana isterler ve on iki adam isterler bir kıta defter gönderip [Bu isimleri havi defteri âsilerin gizlice eline veren kaymakam Köse Musa Paşa idi] ol defteri karakulak Şevketlû Efendimize getürüp nazar buyurdukta işbu defteri lalama götür, işbu defterde mastûr olanları meydana göndersinler deyû nutk-ı hümâyun oldukta Bostancıbaşı Şakir Bey'in kellesini Şevketlû Efendimiz meydana göndersinler deyû kapıya irsâl ve münâdîler çarşılarda *(Şevketlû Efendimiz Nizâm-ı Cedîde lânet etti)* deyû nidâ etmede ve Kaymakam paşa (Köse Musa Paşa), rikâb kethüdâsı Duhân gümrüğü emini Memiş Efendi'yi ve reîs-i rikâb Sâfi [Vasfi] Efendi'yi kapıda [Bâbıâli'de] hamâm camekânında başlarını kestirip leğen derûnuna vaz' ve meydana irsâl, bâdehû Darbhâne emini [Ebûbekir Efendi] kapıya gelip Kum meydanında boynu vurulup re'sini meydana irsâl olundukta, Kara meydan ricâli Şeyhulislâm Efendi'yi ve kazaskerleri matlûp ettiklerinde sekbanbaşı Şeyhulislâm Efendi ve kazaskerler meydana vardıkta meydanda olan tekkeye nâzır yetmiş beş cemâatin odasına misâfir verdiler, bâdehu, biz kesilmiş baş istemiyoruz deyû sekbân başıya hitâp etmişler. İbrahim kethüdâ (Sadâret Kethüdâsı İbrahim Nesim Efendi) kayığa binip *Karamürsel* tarafına firar etmek için *Yenikapı*'dan taşra çıkar iken kavuğu çıkarıp başına şal sardığından iskele hamalları, İbrahim Kethüdâ firâr ediyor deyû hücûm etmeleri ile Güllabi-oğlu dülger kalfası hânesi kapısı açık olduğundan içeri girmişken çıkarıp darbederek hakaret ile hayyen meydana getirip kapıyı içeru girdikte kılıç üşürüp

parçaladılar ve Bolu voyvodası Hacı Ahmed-oğlu'nun kapı kethüdâsı diyerek bir adamı dahi hayyen getürüp anı dahi paraladılar. Ve Hacı İbrahim Efendi [Bahriye Nâzırı] dahi tersâneden iki çifte bir kara kayığa binip *Yemiş iskelesi*ne doğru gidip ol taraftan kayığı çevirdüb *Ayvansaray* iskelesine doğru geldiğini tecessüs etmişler, bâdehu kaybetmişler. Ferdâsı gün yevm-i cuma yalısında bulup Paşakapısı'na götürüp ma'hûdlardan otuz kırk müsellâh haşerât gelip ahz ve Sultan Bayezid'e *Yemeniciler* pîşgâhına kadar piyâde olarak hakaret ile götürüp

Bundan böyle gidecek hâlim yoktur her ne edecek iseniz edin dedikte pâre pâre edip eczâsından bir şey malûm olmayacak rütbe telef ettiler; hayf ol kadar devlet ve servete efendim 11. R. 222

Râcî bi-lûtfih-i ilâhî
Mustafa

Bundan sonra bu mektup kâğıdının kenarlarında sonradan görmüş ve duymuş olduğu olaylara dâir mütemmim malumat vardır ve şunlardır :

Yevm-i cuma (21 Rebîulevvel (29 Mayıs 1807) ale's-sabâh kapı tarafından bir tezkire tahrîr ve Enderûn-ı hümâyunda Dârüssâade ağasına vermişler, ol dahi Silâhdâr ağaya, Silâhdâr ağa tekrar Dârüssâade ağasına, birbirlerine teklif ederler iken Sultan Selim Efendimiz görüp suâl buyurup tezkire Silâhdâr ağa yedinde imiş, yed-i hümâyunlarına verdiği dem hareket buyurup doğru efendiler oldukları mahalle varup Sultan Mustafa Efendimizi kendü çıkarıp, evvelâ kendüsi bîat edip taşraya haber irsâl, taşradan Kaymakam Paşa ve Şeyhulislâm Efendi ve sairleri Alay köşkü altından mürûr ve meydanda mevcûd olan asâkir maan mürûr edip Sultan Mustafa Efendimiz Alay köşkünden seyreder imiş. Ol esnâda mâbeynci Kör Ahmed Bey'i tutmuşlar götürürler iken haşerât-ı mezkûr Soğukçeşme'nin önünde pârelediler; bâdehu Bâb-ı hümâyundan Enderûna duhûl ve taht-ı hümâyunda bîat olunup Sultan Ahmed'e selâmlık olacak iken vakit mürûr edecek deyu *Ayasofya*'da selâmlık oldu. Üç gün işbu asâkir misâfirim deyû Sultan Mustafa Efendimiz nutuk buyurup vâkıa üç gün meydanda misâfir oldular. Yevm-i cuma akşama karîp sır kâtibi efendi Ahmed Bey kendu aşçıbaşısı hânesinde bulunup damdan firâr bâdehu kenduyi damdan aşağı atıp asâkir kılıç üşürüp

fakat başını kesip meydana götürdüler; ferdâsı günü ayağına ip takıp Şehzâdebaşı'nda gezdirdiler, bâdehu *Topkapı*'ya götürüp defnetmişler. Kaptan nâibi Abdüllâtif Efendi'yi katle bedel nefyettiler deyû zebânzed olup Sultan Mustafa Efendimizin kahvecibaşısı Duhân gümrüğü emâneti ile çırağ ve ikinci kahveci başısı yazıcı olmuştur. Gurre-i Rebîulâhır yevm-i pazar Vâlide Sultân-ı aliyyetü'ş-şân Ayşe Sineperver Hazretleri alay ile *Sarây-ı cedîd*'i teşrîf buyurdular efendim.

Yine derkenarda :

Şamlı Râgıb Efendi rikâb kethüdâsı iken üç tuğ ve ile çırağ olup Konya vâlisi olup vak'a günü *Üsküdar*'da olup iki üç gün mürûrunda hareket edip Gekbûze (Gebze)'ye varır iken, tuğ, sancağı merfû' *Kütahya* kal'esine kalebend oldu.

Nizâm-ı Cedîd ref' olunduğundan Bahriye nezâreti kelâmı kalkıp Çelebi Efendi [Mustafa Reşid Efendi] Tersâne emîni oldu. Bu kadar ricâl ayak altında kalıp Çelebi Efendi'nin ikbâline halel gelmedi. Nizâm-ı Cedîd defterdârı Ahmed Bey defterde mastûr olup firâr edenlerden olmağla başçuhadar hânesinde muhtefî iken ocaklıya düşüp bir sâhib-i nüfûz oda bekçisi, Kaleli neferâtı serkerdelerini ricâcı edip ihtifâ ettiği hâneden mâhût oda bekçisiyle beş, on neferât gelip çıkarıp eski odalarda yüzüncü cemâatin odasında bir iki saat meks edip kahve nûş edemeyip perîşân-hâl ol mahalden hareket yeni odalara götürüp elli altı cemâatin odasına misafir ve sekbânbaşı vâsıtasiyle ricâ olunup affolunup hânesinde ikamet edip haylı akçeden çıktı deyû rivâyet ederler; gâyet korkmuştur, eğer sağ kalır ise çok iştir.

Şehr-i mezkûrun (Rebîulâhır 5 = 12 Haziran 1807) beşinci pençüşenbih (perşenbe) günü[2] (Sultan Mustafa) kılıç kuşandı; bir alay oldu ki vasf olunmaz; cülûs bahşişi ordu taşrada iken olmaz imiş; zirâ Sultan Hâmid ve Sultan Selim vermemişti derler; lâkin anlar vefât etti derler, işbu sarâhaten cülûstur derler; kal'e neferâtına iki yüz kese bahşiş verdi, sair odalara bin kuruş; ortasına göre sekiz yüz kuruş, dahi ziyâde dahi noksan olarak verilmiştir; bu surette cülûs olarak bahşiş verilecek değil gibidir; Sultan Osman ve Sultan Mustafa cülûslarında köçek ve eşkinciye yirmi beş kuruş ve mütekaide on iki buçuk kuruş cülûs bahşisi verildi ve Sultan Osman (üçüncü) köçek

[2] Takvim hesabiyle Rebiulâhır'ın beşi Cumaya rastlar, ayın dördü Perşembedir. Ayı görme hesabı üzere beş olmuştur.

ve eşkinci esamesine birer akçe cülûs terakkîsi verdi. Sultan Mustafa (üçüncü) cülûs bahşişi verip terakkî vermedi; bu def'a dahi bu suret ile verilecek değil gibi; bâri bir kıst ulûfe verir inşâallahü Teâlâ.

Orduy-ı hümâyûn havâdisi suâl buyurulur ise yeniçeri ordusu ayağı tozu ile *Silistre*'den *Karalaş*'a geçip vezir ordusu *Silistre*'de kalıp üç beş gün sonra kul kethüdâsını ağa edip karşuya irsâl ettiklerinde yeniçeri takımı biz ağamızdan hoşnûd ve râzıyız deyû gelen kul kethüdâsını kurşuna tutup kaçırdıklarında beri tarafa geçip vezir (vezir-i âzam İbrahim Paşa) üzerine hücûm ettiklerinde vezir gedüklülerinden bir kaç kişi telef olup vezir firâr ve kethüdâ ve sâiri perişan, Osman Efendi (Moralı Nişancı) ve Reis (büyük Ârif) Efendi'den gayrı kimesne kalmayıp yeniçeri, ağay-ı sâbıkı yine ağa nasbetmişler. Haşerât takımı gerek veziri ve sâirini kılıç üşürüp paralıyacak iken yeniçeri ağası önlerine sedd ü bend olup oğullar, yeni pâdişâhtır, ismimiz zorbalığa çıkar, görelim âsitâneden mühr-i hümâyûn kime gelür; andan sonra matlûbumuzu arzederiz diyerek def'-i meclis etmişler, lâkin İsmail Paşa'yı, Sultan Selim'in hâlini hazırlıyan Nizâm-ı Cedîd düşmanı esbâk sadr-ı âzamı matlûp ederler imiş; Orduy-ı hümâyûnda kaymakam şimdilik Bekir Paşa. İşbu haber vürûdunda Şeyhulislâm konağında müşâvere olup İsmail Paşa güyâ âsitâneye gelip orduy-ı hümâyûndan tarafa gidecek imiş en sahh ve en kizb. *Görelim mevlâ neyler neyler ise güzel eyler* efendim.

Vâlide kethüdâsından Yusuf Ağa suâl buyurulur (ise) haccı, Şam işi edip avdet ettiğinde *İznikmide* [İzmit] gelip ağırlığını ve başkadınını der-i aliyyeye irsâl; Rebîulâhırın dördüncü günü yevm-i çarşamba ale's-sabâh hânesini defterdar mühürleyip yalılarını dahi tahrîr için başbakikulı ağa gidip mühürledi; kendisini *Bursa*'ya nefyettiler; konak ve yalılar mühürlendikte ser-i maktû'ı dahi geldi deyû tevâtür ettiler hattâ Geyve âyânı Bekir ağa başını kesti deyû zebân-zed olup sonradan tahkîk ettiğimiz *Bursa*'ya menfîdir dediler; hattâ kaymakam buyurmuşlar ki ağamız gelir ke'l-evvel işlerimiz anın re'yi ile rü'yet olunur derler, olmaz inşâallahü Teâlâ.